

Néhány újabb sír az aquincumi katonaváros nyugati temetőjéből

(Budapest, III. ker., Bécsi út 56., Hrsz: 14760)

2001. május 2. és június 15. között 34 napos megelőző feltárást végeztünk a SIÓ DISCO CENTRUM Kft. tulajdonában lévő ingatlan nyugati felében (1. kép: 12. lelőhely). A telek keleti harmadát a Kis-Kecske hegy lejtője felé nyitott, szabálytalan U alaprajzú, földszintes lakóház uralja. A ma még romos állapotban lévő udvaros, tornácos épület 18. századi épületrészek felhasználásával 1810 körül épült, majd a 19. század során többször átalakították (HORLER 1962, 316.), jelenleg műemléki védelem alatt áll. Az új tulajdonos igényes, Óbuda egykori fogadóihoz hasonló, kerthelyiséges vendéglőt kíván nyitni a területen. Komolyabb földmunkákkal járó átalakításokat csak a főépület északi és déli szárnyától nyugatra lehetett végezni, mivel műemlékvédelmi előírás az, hogy a ház egyes megmenthető részeit (pl. pincék, főhomlokzat stb.) be kell építeni az új épületegyüttesbe,

Some recently unearthed graves from the western cemetery of the Aquincum Military Town

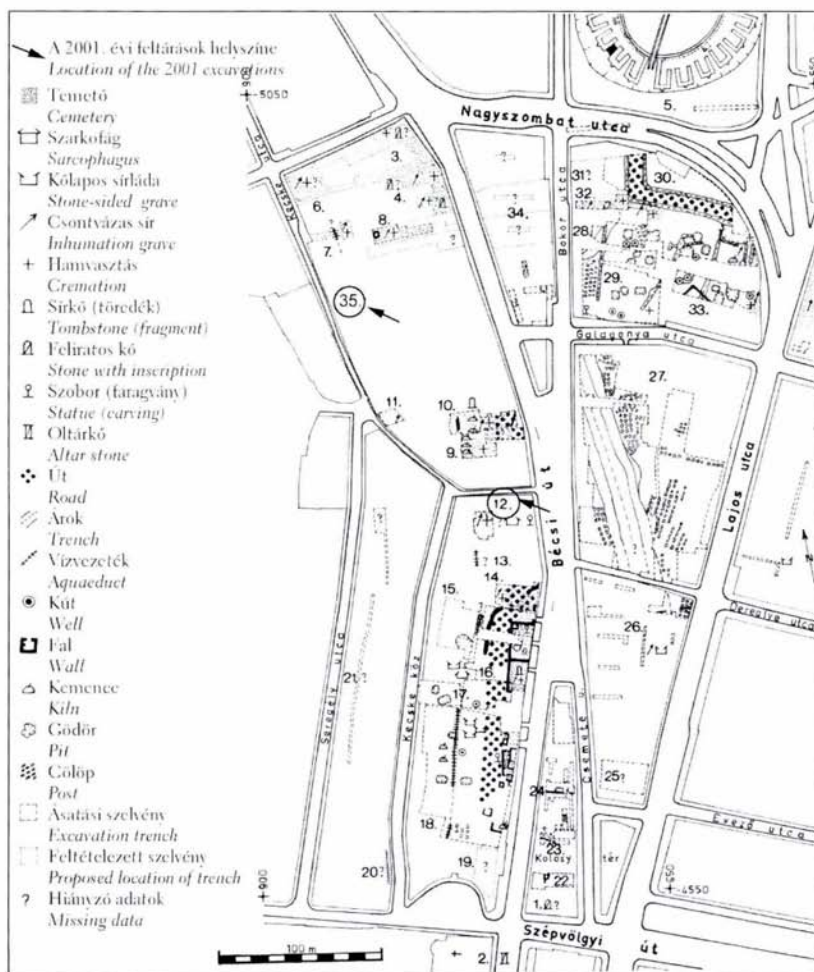
(Budapest III, 56 Bécsi Road, Lrn: 14760)

Excavations preceding development work were conducted over a period of 34 days in the western part of the lot owned by the SIÓ DISCO CENTRUM Kft. between May 2 and June 15, 2001 (Fig. 1: site no. 12). The eastern third of the lot is occupied by a single-story dwelling house with an irregular U-shape, which opens toward the slope of the Kis-Kecske hill. The badly damaged building with a yard and a porch was built around 1810, incorporating structural elements from the 18th century. It was reconstructed several times in the 19th century (HORLER 1962, 316.), and at present it is a protected monument. The new owner intends to open a high standard restaurant with a garden, similar to the historical inns of Óbuda. Reconstructions demanding greater movement of earth could be carried out only west of the northern and southern wings of the building since the monu-

megőrizve ezzel a klasszicista stílusú műemléket.

A római kor kutatása szempontjából sajnos a kijelölt udvarrész nem

ment protection regulations decree that the elements of the house that can be saved (e.g. cellars, facade, etc.) must be incorporated into the

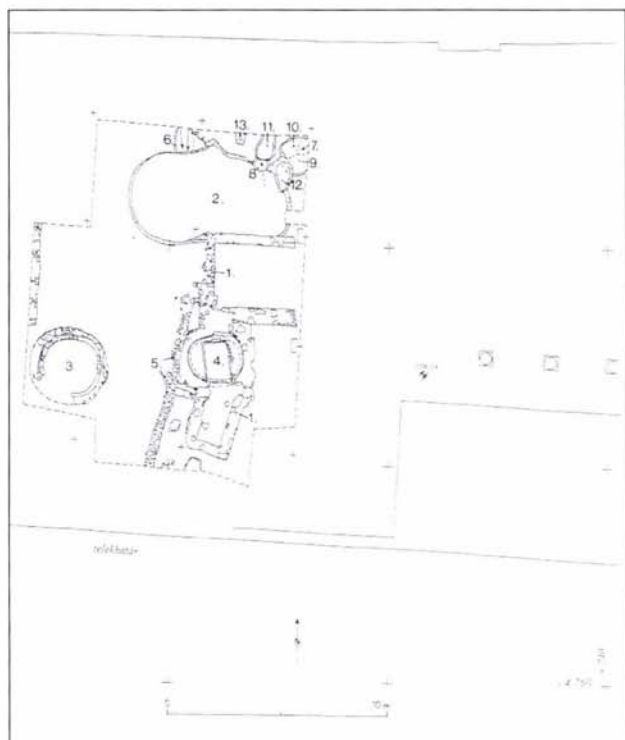

1. kép: Összesítő alaprajz: Óbuda-Újlak szórványleletei és ásatási területei 1861 és 2001 között
Fig. 1: Summary map: The area of stray finds and excavations in Óbuda-Újlak between 1861 and 2001

kecsegtetett sok reménnyel. 400 négyzetméterre írtunk elő régészeti feltárást, de már a gépi lehumuszosolás során kiderült, hogy a teljesen körülépített udvar melléképületeinek alapozásakor (19-20. század) minden elpusztult. Ekkor, valószínűleg a domboldal bevágásával nyerhettek teret, nagyobb és kevésbé lejtős udvart. Szinte teljesen eltűnt a

geológiai alapréteg felett képződött őshumusz és az épületrészek között 1 méter mélységig nem lehetett mást találni csupán laza, újkori „kerti szeméttel” kevert termőföldet. Végül csak körülbelül 180 négyzetméter, szabálytalan alaprajzú területen nyitottunk hat teljes és két fél szektorból álló ásatási szelvényt. (2. kép)

Érdekes ellentmondás, hogy a „nehéz terep” kapcsán milyen gaz-

2. kép: Összesítő alaprajz (Budapest, III. ker., Bécsi út 56.)

Fig. 2: Summary map (Budapest III, 56 Bécsi Road)

new complex in order to preserve the classical style monument.

The part of the yard where excavations could be carried out was not promising with respect to Roman studies. The surface of the obligatory archaeological excavations was determined to be 400 m² but mechanical scraping had already revealed that everything had perished at the time the foundations

dag kutatástörténeti emlékanyag tallózható. Rómer Flóris, az Archeologiai Közlemények 3. kötetében tudatja, hogy Buda-Újlak 171. házának udvarán (akkor Fő út 168.), „mészgödör gyanánt szolgál” egy feliratos szarkofág, amely kútásás közben került elő. (RÓMER 1863, 153.) *C. Pollius Martianus* sírfeliratának szövegét először Th. Mommsen közölte (CIL III. 3560), majd a *mursai* (Eszék) származású, egykori fegyvertáros (*custos armorum*) veterán működését Kuzsinszky Bálint, a névkutatás sajátos módszereivel Hadrianus császár uralkodásának időszakára (117 – 138) datálja. (KUZSINSZKY 1898, 140.; KUZSINSZKY 1908, 90.) Ismerünk erről a telekről egy orosz-lánszobrot is, melyről szintén Kuzsinszky értesített először. (KUZSINSZKY 1908, 94., 95., 29. ábra)

A telek tágabb topográfiai környezetében, a *Bécsi út 50.* számú telken (1. kép: 15), kerti munkák közben agyagsövek kerültek elő. Rövid leletmentés során tisztázódott, hogy a leletek egy római kori vízakna (elosztó) és az ehhez délről csatlakozó, észak-déli irányú vízvezeték részei voltak. (NÉMETH 1969, 432–477.) A közmű keleti leágazásának, ill. a vezeték keleti és északi szakaszának feltárására akkor nem volt lehetőség, de

were laid for the outbuildings enclosing the yard (19-20th centuries). A larger space and a larger and less sloping yard was probably created by cutting out a section from the hillside. Barely anything remained of the ancient humus covering the geological ground layers and nothing but a loose, modern soil mixed with “garden debris” could be found between the parts of the building down to a depth of 1 m. Finally, a cut of 6 entire and two half sectors was opened over an irregular surface measuring about 180 m². (Fig. 2)

It is an interesting contradiction that a rich research historical material could be collected from the “difficult terrain”. Flóris Rómer reported in vol. 3 of *Archeologiai Közlemények* that an inscribed sarcophagus was “used as a lime pit” in the yard of house no. 171 of Buda-Újlak (at that time 168 Fő Road), which was found during the digging of a well (RÓMER 1863, 153.). Th. Mommsen published first the text of *C. Pollius Martianus*’s tomb inscription (CIL III. 3560), then Bálint Kuzsinszky dated the activity of the veteran custodian of the arsenal (*custos armorum*) from *Mursa* (Eszék) to the time of *Emperor Hadrian*’s reign (AD 117-138) using a special form of name research

az ásátó szerint, az északi ág már a Bécsi út 54. alatt is előkerült. (1. kép: 13, lásd még BERTIN 1999, 21.; MÁRITY 1982, 182–197.)

Ilyen előzmények ismeretében nem volt váratlan fejlemény, hogy az ásátási idő nagy részét az újkori beépítettség nyomainak feltárása töltötte ki. Az újkori falak (2. kép: 1.), gödrök (2) és egyéb objektumok (verem: 3, füstölőverem: 4) pontosabb meghatározására és datálása e helyütt nem vállalkozhatunk. Két, vagy három építési periódus is elkülöníthető (5) a kötőanyag, falazási technikák és tájolási eltérések alapján. Néhány rézkrajcár is tanúsítja (rengeteg cserép, üveg és fémelet mellett), hogy a területen már a 18. században eleven mindennapi élet zajlott, és nyilván már ekkor is sok római kori sír elpusztult az építkezések miatt. Egyetlen római kori kőemlékünk, egy sírkő peremtöredéke, leveles, indás keretmotívummal, az 1. számmal jelölt melléképület alapozásából került elő. Bár az udvar északkeleti negyedében mai napig jó állapotban látható egy kikövezett, mély kút, a 19. században talált és Rómer által említett szarkofágra, vagy annak pontosabb lelőhelyére semmilyen egyéb jel nem utalt.

Szórányosan jelentkező, római kori leletek csupán az ásátás utolsó hetében kerültek elő, kizárólag a

(KUZSINSZKY 1898, 140. and 1908, 90.). Kuzsinszky also reported on a statue of a lion from the lot (KUZSINSZKY 1908, 94. and 95., Fig. 29).

Clay pipes were found during gardening on lot 50 Bécsi Road in the wider neighborhood of the lot. (Fig. 1: 15) A short rescue excavation confirmed that the finds belonged to a Roman period water well (distributor) and a water conduit running north to south, which connected to the well from the south (NÉMETH 1969, 432-477). At that time, the eastern branch and the eastern and northern stretches of the water conduit could not be unearthed although the archaeologist noted that the northern stretch had been unearthed on lot 54 Bécsi Road (Fig. 1: 13 see also BERTIN 1999, 21. and MÁRITY 1982, 182-197.).

After such antecedents, it was not surprising that the uncovering of modern constructions took up most of the excavation time. The accurate identification and dating of the modern walls (Fig. 2: 1), pits (2) and other features (storage pit: 3, smoking pit: 4) is not the task of the present report. Two or three building periods could be distinguished (5) based on the mortaring substances, the wall technology and

szelvény északkeleti sarkában. Ezen a helyen, egy nagy, újkori gödör (2) északi és északnyugati peremén érintetlen volt az őshumusz. A sírok többsége viszont már sajnos nem. Négy csontvázas temetkezésből kettő (6), mellékletek hiányában, csak a sírföldbe keveredett cseréptöredékekre hagyatkozva, pontatlanul datálható. A halottakat dél-északi fektetéssel, szorosan egymásra helyezve, egy gödörbe hantolták el. A 7. számú, hasra fektetett halott környezetében úgynevezett horgos kapocs került elő, tehát a sír nem római kori. A negyedik, észak-déli tájolású csontvázas sír (8) déli felét elpusztították a 2. számú gödör kiásásakor. Kizárólag a szerencsének köszönhető, hogy megmaradt a körülbelül 10-12 éves gyermek feje mellé helyezett üvegpohár (BARKÓCZI 1988, Kat. 61.) fele, amelyhez hasonló már került elő a Bécsi úti temetőből. (TOPÁL 1993, Pl. 49, Gr.70/5.) Kora, az idézett párhuzam alapján, 2. század vége – 3. század eleje. (TOPÁL 1993, 34.)

A 9, 10, 11. számú, szórthamvas sírokból alig került elő értékelhető leletanyag. Legkorábbi temetkezésünk az az észak-déli tájolású, szórthamvas rítusú sír (12) volt, melynek nyugati felét szintén bolygatták az újkori gödörrel. Leletei közül, egy lapított, körte alakú kis am-

alterations in the orientation. A few copper kreutzers demonstrate (beside numerous sherds, glass and metal finds) that already in the 18th century, the area was intensively occupied. Certainly, many Roman period graves were destroyed by the contemporary construction works. The only Roman stone find was an edge fragment of a tombstone with a leaf-and-tendrill framing motif, which was discovered in the foundation of outbuilding no. 1. Although a well-preserved stone-lined deep well still stands in the northeastern quarter of the yard, nothing else hinted at the existence of the sarcophagus found in the 19th century and mentioned by Rómer or indicated its provenance.

Scattered Roman period finds appeared only in the last week of the excavations and were restricted to the northeastern corner of the cut. Here, the old humus remained intact on the northern and northwestern edges of a large, modern pit (2). Not so the majority of the graves. Two of the four inhumation graves (6) contained no finds and can be dated only with rough accuracy from the pottery fragments mixed into the fill of the graves. The dead were oriented in a south-north direction right over one another within a single pit. A so-called

fora. (3. kép) Egyfülű (korsó) változatai, az 1. század végén kerültek Itáliából Pannoniába. (BÓNIS 1942, XXV. 8.) A 13. sír üvegmellékletei alkotják a kis temető-részlet reprezentatív leletanyagát. (3. kép) A szabálytalan Drag. 37. formájú, törött üvegtál egyedi darab, a 3. századi, horpasztott falú illatoszeres üveg viszont szintén jól ismert a temető feltárt sírjaiból. (például TOPÁL 1993, Pl. 80, Gr. 146/4 és 5.)

Ilyen szerény ásatási eredmények mellett talán felesleges is az eddigi információk összefoglalása, de végezetül ismét fel kell hívni a figyelmet a Bécsi út 56. számú telek kutatástörténeti múltjára, az itt előkerült értékes faragványokra, valamint arra tényre, hogy a telek keleti kétharmada még feltáratlan.

Hable Tibor

Irodalom/References:

BARKÓCZI 1988 – L. BARKÓCZI: Pannonische Glasfunde in Ungarn. Budapest, 1988.
BERTIN 1999 – P. BERTIN: Előze-

3. kép: Bécsi út 56: válogatás a római kori sírok leleteiből
Fig. 3: 56 Bécsi Road: selection of finds from Roman Period graves

hooked clasp was found next to skeleton no. 7 which lay on its belly, something that demonstrates that this was not a Roman period grave. The southern part of the fourth inhumation grave, oriented north-south, (8) was destroyed by pit no. 2. It was sheer luck that half of the glass beaker placed beside the head of the approximately 10-12 years old child survived (BARKÓCZI 1988, Cat. 61.). A similar beaker had been unearthed in the *Bécsi Road* cemetery (TOPÁL 1993, Pl. 49, Gr. 70/5.). The cited analogue dates the vessel from the end of the 2nd century and the beginning of the 3rd century (TOPÁL 1993, 34.).

Very few finds which could be evaluated came to light in scattered ash graves nos. 9, 10 and 11. The oldest burial was the north-

tes jelentés a Bécsi úti temető déli részletének feltárásáról, III., Aquincumi füzetek 5 (1999) 20-36.

BÓNIS 1942 – BÓNIS É.: A császárkori edényművesség termékei Pannoniában. (A terra szigillátákon kívül) I. A korai császárkor anyaga. Budapest, 1942.

HORLER 1962 – HORLER M.: A III. kerület műemlékei. Bécsi út, Békásmegyer. Magyarország Műemléki Topográfia VI: Budapest Műemlékei II, 1962, 314-316.

KUZSINSZKY 1898 – KUZSINSZKY B.: Aquincum római feliratai. Budapest Régiségei 6 (1898) 109-150.

KUZSINSZKY 1908 – KUZSINSZKY B.: Magyarországon talált kiadatlan kőemlékek. MKÉ 2 (1908)

MÁRITY 1982 – MÁRITY E.: BTM Adattár; 182-197. topográfiai kárton (1982)

NÉMETH 1969 – NÉMETH M.: BTM Adattár; 432-477. topográfiai kárton (1969)

RÓMER 1863 – RÓMER E.: Pannoniai újabb kiadatlan feliratok. Archeologiai Közlemények 3 (1863) 151-166.

TOPÁL 1993 – J. TOPÁL: Roman Cemeteries of Aquincum, Pannonia. The Western Cemetery (Bécsi Road) I. Budapest, 1993.

south oriented scattered ashgrave no. 12. The western part of the grave was disturbed by a modern pit. A small flattened pear-shaped amphora (*Fig. 3*) should be mentioned from among its finds. One-handled versions (jug) of it were imported from Italy to Pannonia at the end of the 1st century (BÓNIS 1942, XXV. 8.). The most spectacular elements of the cemetery fragment are the glass gravegoods from grave no. 13. (*Fig. 3*) The broken glass bowl with an irregular Drag. 37 shape is a unique item, while the perfume glass with depressed walls from the 3rd century is well known from other burials unearthed in this cemetery (e.g. TOPÁL 1993, Pl. 80, Gr. 146/4. and 5.).

With such modest excavation results it is perhaps unnecessary to sum up the data. We have to call attention, however, to the past research history lot 56 *Bécsi Road*, the valuable carved stones found there and the fact that the eastern two third of the lot has not yet been excavated.

Tibor Hable